

Päiväkirjasymposium
Autenttisuuden jäljillä(kö?): Päiväkirja, minuus ja historia
Turun yliopisto 18.5.2017

I

Professori Kirsi Vainio-Korhonen, Turun yliopisto

Päiväkirjat ja Suomen varhaismoderni historia 1750–1850

Valotan puheenvuorossani naisten päiväkirja-aineistojen merkitystä Suomen historian tutkimuksessa aikavälillä 1750–1850. Pohja-aineistona ovat tutkimukseni Sophie Creutzin aika ja Sofie Munsterhjelm in aika, joissa käytin lähteinä monipuolisesti sekä naisten että miesten kirjoittamia päiväkirjoja. Lajityyppinä voin mainita aatellisnaisen matkapäiväkirjan, aatelisupseerin sotavankeudessa pitämän päiväkirjan, nuoren tytön sisäoppilaitoksessa ranskaksi pitämän oppimispäiväkirjan ja niin ikään nuoren tytön almanakkamaisen päiväkirjan.

Dosentti Anna Kuismin, Helsingin yliopisto

Kalenteri, kronikka ja huolilaulu: päiväkirjan esihistoriaa 1800-luvun Suomessa

Käsitys, jonka mukaan päiväkirjaan kirjataan kunkin päivän tapahtumia ja mielenliikkeitä, ei useinkaan sovi suomenkielisten 1800-luvun kansanihmisten teksteihin. Onkin kysyttävä, millaisiin tekstilajeihin ja kirjoittamisen käytäntöihin itseoppinut kynänkäyttäjät saattoi tukeutua aikana, jolloin kirjallinen perinne oli ohutta tai kirjoittajan tavoittamattomissa.

Ajan seuraamista ja jäsentämistä edisti almanakka, jonka marginaaleihin tai sisäkansiin saattoi raapustaa muutaman sanan. Muistiinpanojen tekeminen helpottui, kun allakkaan alettiin liittää tyhjiä sivuja. Toisin kuin nykyisin, merkinnät koskivat tapahtuneita asioita. Mallin annalistiselle esitykselle tarjosi *Ajantieto eli Muisto-kirja merkillisimmistä tapauksista*, joka oli yksi Virsikirjan liitteistä. Lukkari Tahvo Huttunen piti *Aika-Kirjaa*, johon hän kirjasi asioita kuluneelta vuodelta. Juho Kaksolan *Muisto Kirja Merkillisemmistä kohtauksista Minun elæmæni juoksun alla* alkaa lakonisilla vuosimerkinnöillä, mutta hääpäivän tunnemyrskyn kuvaus tuo muutoksen. Tämän jälkeen Kaksola kirjoitti muistokirjaansa jokaisena hääpäivänään.

“Tämä on aika kirja”, määrittä kirkonvartija Tuomas Tallgren muistiinpanonsa 1795. Termi *päiväkirja* on suhteellisen myöhäistä perua. *Mie kiritan Aikain Muistoja*, selitti kittiläläinen veneenrakentaja Aapo Jääskö 1852. Varhaiset tekstit eivät ole luonteeltaan kovinkaan yksityisiä. Jääskön päiväkirja tunnettiin naapurikunnissakin. Salaisia asioita ei sisälly myöskään Eva Christina Lindströmin muistiinpanoihin 1859–1893.

Kyläompelijatar Ida Digertin päiväkirjan 1894–1899 alkusivuilla voi nähdä lajihistoriallisia kerrostumia. Perheenjäsenten nimet vievät ajatuksen perhechronikkaan, luettelo eletyistä vuosista annalistisiin omaelämäkertoihin. Suullinen perinne on läsnä kansanlaulujen katkelmissa, joissa surut kerrotaan metsän puille. On kuin päiväkirja ottaisi huolilaulun funktion: omista ajatuksista ja tunteista voi kirjoittaa päiväkirjan sivuille.

FT Juha-Matti Granqvist ja FT Sofia Gustafsson, Helsingin yliopisto

Carl Tersmedenin Lefnadsjournal – faktaa vai fiktiota?

Vara-amiraali Carl Tersmedenin (1715–1797) ”Lefnadsjournal” on kaikkien aikojen mielenkiintoisimpia ruotsalaisia päiväkirjateoksia. Sen käsikirjoitusta, joka käsittää noin 11 000 käsikirjoitettua sivua ja kuvaa tapahtumia 1730-luvulta 1790-luvulle, ei ole koskaan julkaistu kokonaisuudessaan. 1900-luvun alussa painettu teos *Amiral Carl Tersmedens memoarer* sisältää vain pienen osan alkuperäisestä käsikirjoituksesta.

”Lefnadsjournal” on ainutlaatuinen kulttuurihistoriallinen lähde, mutta samalla lähdekriittisesti erittäin ongelmallinen teos. Käsikirjoituksen on laatinut Tersmedenin nuori sukulainen 1790-luvulla. Vaikka esipuheessa väitetään, että hän on ainoastaan kirjoittanut puhtaaksi Tersmedenin alkuperäiset päiväkirjamuistiinpanot, lopputulos viittaa siihen että alkuperäismateriaalia on voimakkaasti editoitu ja täydennetty. Valtaosa päivämääristä on virheellisiä, monet tapahtumat on ajoitettu virheellisesti, ja henkilöistä käytetään vääriä nimiä. Toisaalta ylös kirjatut tapahtumat vaikuttavat olevan paikkansapitäviä, ainakin siinä määrin kuin ne voidaan tarkistaa muista lähteistä.

Ulkoisen lähdekritiikin lisäksi ”Lefnadsjournal” asettaa haasteita myös sisäiselle. Monien muiden päiväkirjateosten tavoin se on selvästi kirjoitettu muiden, sekä aikalaisten että jälkimaailman luettavaksi. Tersmeden antaa hyvin tietoisesti itsestään imartelevan kuvan ja vaikenee visusti tietyistä tapahtumista. Hän kirjoittaa elegantisti, hauskaasti ja henkilökohtaisesti, mutta suojelee samalla omaa yksityisyyttään. Lukija joutuukin jatkuvasti pohtimaan faktan ja fiktion välistä rajapintaa. Ainakin yhdessä mielessä teos on kuitenkin verraton: se kertoo paremmin kuin mikään muu lähde millaisen omakuvan 1700-luvun aatelinen upseeri halusi antaa itsestään.

FM Topi Artukka, Turun yliopisto

Hovioikeudenneuvos Johan Petter Winterin (1788–1872) päiväkirja historiantutkimuksen lähteenä

Säännönmukaisesti ylläpidetyt ja kronologisesti etenevät yksittäisten henkilöiden kirjoittamat päiväkirjat ovat tärkeä lähdeaineisto historiantutkijalle. Kirjoitusten henkilökohtaisuus ja tallennetut yksityiskohtaiset ajatukset tarjoavat paitsi oivan ikkunan kirjoittajan omaan maailmaan myös kiinnostavia näkökulmia kirjoitusajankohdan mentaliteetteihin, tapahtumiin ja prosesseihin.

Päiväkirjoja hyödynnetäänkin historiantutkimuksen lähdeaineistona entistä useammin. Viimeaikainen tutkimus on keskittynyt erityisesti 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun naisten päiväkirjoihin, joihin monipuolinen kirjo on tuonut runsaasti uutta tietoa ja näkökulmia historiantutkimukselle. 1700-luvulta ja 1800-luvun alkupuolelta säilyneet päiväkirjat ovat kuitenkin jääneet historiankirjoituksessa hienoiseen paitsioon, vaikka niissä on mielenkiintoinen tutkimuksellinen potentiaali hyödynnettävänä.

Esitelmässäni käsittelen tätä potentiaalia turkulaisen hovioikeuden virkamiehen Johan Petter Winterin (1788–1872) päiväkirjan kautta. Winterin kirjoitti säännöllisesti päiväkirjaansa vuosina 1812–1872, mutta tässä esitelmässä keskityn erityisesti hänen 1810- ja 1820-luvulla tekemiinsä merkintöihin.

Miksi Winterin päiväkirja on merkittävä lähde tutkimukselle ja paloa edeltävän Turun tutkimukselle? Mitä se sisältää ja mitä yksittäisen ihmisen päiväkirja voi kertoa laajemman yhteisön toiminnasta tai aikakauden sosiaalisesta kulttuurista? Entä mitä ongelmia Winterin päiväkirjan käyttöön liittyy?

FT Heli Rantala, Turun yliopisto

Tila ja ruumiillisuus 1800-luvun alun nuorten miesten päiväkirjoissa

Esitykseni käsittelee ympäristön ja tilan kokemuksia akateemisten nuorten miesten päiväkirjakirjoissa 1700- ja 1800-luvun vaihteessa sekä 1800-luvun alussa. Olen kiinnostunut päiväkirjamateriaalin välittämästä tiedosta koskien fyysistä tilaa, sen kokemista sekä näiden kokemusten herättämien tunteiden kirjallistamista. Käsittelyssäni tukeudun historiantutkija Margrit Pernaun näkemyksiin koskien tilallisuuden, ruumiillisuuden ja tunteiden yhteyttä. Mitä päiväkirja-aineisto voi kertoa tilan ja ruumiin suhteesta ja sitä, miten eri tilat vaikuttavat ruumiiseen?

Tarkasteluni keskiössä on kaksi päiväkirja-aineistoa, joissa on useita yhtäläisyyksiä mutta myös merkittäviä eroja. Ensimmäinen aineisto on Turun akatemiassa kirjastonhoitajana, opettajana ja professorinakin toimineen runoilija Frans Michael Franzénin (1772–1847) matkapäiväkirja, toinen suomalais-ugrilaisten kielten ja kulttuurien tutkijan Anders Johan Sjögrenin (1794–1855) päiväkirja tämän opiskeluajalta Turussa. Franzénin matka toteutui vuosina 1795–96, Sjögren puolestaan opiskeli Turussa vuosien 1813–19 aikana. Henkilöitä yhdistää akateemisuus, pieneen oppineiden piiriin kuuluminen, kirjallinen lahjakkuus sekä ruotsin kielellä kirjoittaminen – Sjögrenin kotikieli tosin oli suomi. Molemmat kirjailijat olivat nuoria, hieman yli 20-vuotiaita ja molempien päiväkirjat on saatettu julkaistua vasta kirjailijoiden kuoleman jälkeen. Kumpikaan ei siis ainakaan suoraan kirjoittanut laajemmalle lukijakunnalle. Suuri ero materiaalien välillä on se, että Franzénin matkapäiväkirja on todiste yli vuoden kestäneestä manner-Eurooppaan ja Britanniaan suuntautuneesta matkasta, kun taas Sjögrenin päiväkirja sijoittuu pääosin Turkuun. Toinen päiväkirja kuvaa lähes jatkuvaa liikettä, toinen paikallaan olemista. Mitä nämä päiväkirjat kertovat 1800-luvun alun tavasta kokea tilallisuutta? Ja onko niiden kautta mahdollista tavoittaa jotakin kirjoittajien ruumiillisuuden kokemuksista?

FM Minna-Liisa Salonsaari, Turun yliopisto

Panelialaisen itsellisen Juho Kustaan päiväkirja 1800-luvun lopulta

*Otan kynän käteni, ja aion kirjoitta. Tiedoksi Suomen nuorisolle näitä ilmoitta.
Juhan, Kusta, Knuutila, Panelias, 1882.*

Näin kirjoitti isopappani, Paneliassa elänyt itsellisen torpparinpoika Juho Kustaa Ilola (1859–1919) (ent. Knuutila) vuosina 1882–1901 kirjoittamaansa päiväkirjaan. Tutkimustyöni päiväkirjan parissa on vasta aluillaan. Kulttuuriperinnön tutkimuksen alaan sijoittuva väitöstutkimukseni lähtiessä esitarkastukseen on aika suunnata katse uusiin tutkimusaiheisiin ja sellaisen tarjoaa tämä päiväkirja.

Puheenvuorossani tarkoitukseni on esitellä Juhon päiväkirjaa sekä pohtia sen tarkasteluun liittyviä kontekstuaalisia, metodologisia ja eettisiä lähtökohtia, joita tutkimusmatkani alkuvaiheessa olen pyö-

ritellyt mielessäni. Tutkimusmatkallani etsin vastauksia kysymyksiin kuten: *Mistä Juho kirjoitti? Millainen oli hänen elämäntarinansa? Kuinka hänen tarinansa sijoittuu paikalliseen ja ajalliseen kontekstiin? Onko mahdollista selvittää kuinka hän oppi lukemaan ja mistä hän sai kirjallisuutta ja tietoutta? Onko synnintuskan potemisessa kyse mielenterveydellisistä asioista vai tavasta kirjoittaa? Millaisia eettisiä näkökulmia minun tulisi huomioida tämän johdosta?*

Ajatuksenani on, että Juhon päiväkirja pitää sisällään paitsi yksilön kokemuksen tuon ajan elämästä, mutta myös loistavan esimerkin tuon ajan kansan kirjallistumisesta. Varsinaisten päiväkirjamerkintöjen ja omaelämäkerrallisen tekstin ohella Juho on kopioinut kirjaansa erinäisiä tarinoita kuten arkki-veisuja. Lisäksi Juhon tekemät sää- ja luontohavainnot ovat merkityksellistä tietoa kyseisen ajanjakson paikallisista luontoja ilmasto-olosuhteista. Juho Kustaan vuonna 1882 kirjoittamasta merkinnästä voi päätellä, että hänellä oli halu välittää kirjoittamansa myös jälkipolville. Näistä lauseista on nähtävissä myös ajan tapa kirjoittaa, sillä esimerkiksi arkki-veisujen kirjoittajat aloittivat usein kertomuksensa sanoin ”Nyt otan kynän käteeni ja aijon kirjoittaa”. Kertomus on tapa, jolla jäsenämme kokemuksiimme ja viestimme niistä muille. Kertomuksessa ei ole kyse vain tarinan sisällöstä, vaan tarinan kertomisesta.

FM Taneli Hiltunen, Turun yliopisto

Mahdistisodan (1881–1899) brittisotilaat päiväkirjanpitäjinä

Brittisotilaiden päiväkirjat ovat yksi tärkeä lähderyhmä väitöstutkimuksessani, joka pureutuu Sudanissa vuosina 1881–1899 käydyn mahdistisodan viktoriaanisiin taisteluvaukuihin. Lisäksi ne tuovat myös sotaretkiarjen lähelle lukijaa – aikakauden ideologia taustatekijöitä unohtamatta.

Sotilaille, upseereista aina sotamiehiin, oli tapana jakaa päiväkirjoja, joihin he merkitsivät tuntojaan ja tapahtumia kukin omalla tyylillään. Osa kuittasi dramaattisimmatkin tapahtumat lakonisella toteavuudella, toiset taas kävivät ne läpi äärimmäisen yksityiskohtaisesti. Eräs mielenkiintoinen seikka on, missä määrin sotilaat kirjoittivat itselleen aktiivisen roolin. Jotkut häivyttivät oman toimintansa lähes täysin taka-alalle, kun taas osa halusi nimenomaan korostaa omaa rooliaan tapahtumien keskipisteessä. Oma mielenkiintonsa on myös siinä, missä määrin päiväkirjat ja kirjeet – varsinkin useamman nipuissa lähetetyt – lopulta erosivat toisistaan tyylillisesti ja funktioltaan. Myös sotakirjeenvaihtajien raportit, etenkin Winston Churchillin tapauksessa, muistuttivat usein hyvin paljon päiväkirjaa.

Käsittelen esitelmässäni etenkin seuraavia kysymyksiä: Missä määrin upseerien ja rivisotilaiden päiväkirjat poikkeavat toisistaan. Piirryykö niistä autenttisenoloinen kuva mahdistisodasta ja miksi/miksi ei? Mistä syistä he ylipäätään tarttuivat kynään niin fyysisesti kuin henkisestikin vaativissa olosuhteissa? Pyrkivätkö he reflektoimaan omia kokemuksiaan keskellä myrskynsilmää ja ymmärtämään vihollisoturien toimintaa? Näkivätkö he sotatoimet merkittävänä ajanjaksona, kenties olevansa keskellä jotakin historiallista? Mitä voidaan päätellä heidän suhtautumisestaan sodankäyntiin? Millä tapaa maskuliinisuus tulee esille teksteistä?

II

FM Karoliina Sjö, Turun yliopisto

Kirjoitettu ja kerrottu minä. Kirsti Teräsvuoren (1899–1988) päiväkirjakertomus

Kirsti Teräsvuori (1899–1988) tuotti elämänsä aikana hyvin laajan ja erityisen päiväkirja-aineiston. Hän oli mielestäni ennen kaikkea kirjoittaja, joka kirjoitti elämänsä ylös lähes pakonomaisesti ja rakensi näin itsestään, elämästään ja kokemuksistaan kertomusta päiväkirjojensa sivuille. Yhteensä Teräsvuori kirjoitti elämänsä aikana kymmeniä tuhansia sivuja päiväkirjatekstiä. Kirjoittaminen ja kertominen näyttäisivätkin muodostuneen Teräsvuorelle olennaiseksi osaksi elämää ja olemassaoloa. Päiväkirja oli Teräsvuorelle eräänlainen kirjallisen kokeilun ja toimijuuden kenttä, jossa hän pystyi rakentamaan minuuttaan ja identiteettiään kertomalla sekä refleктоimalla itseään suhteessa kirjoittamaansa. Se oli paikka, jossa hän sai tehdä itseään näkyväksi, kuulluksi ja hyväksytyksi, eläväksi.

Tarkastelen tässä esitelmässä Teräsvuoren nuoruuden päiväkirjoja kulttuurihistoriallisena tutkimusaineistona ja sitä, miten kertomus itsestä päiväkirjojen sivuille muodostui. Pohdin, miten elämä ja kertomus kietoutuivat Teräsvuoren päiväkirjoittamisessa toisiinsa ja mitä elämän ja kertomisen välisen vuorovaikutus suhteessa niin sanottuun autenttisuuteen ja autenttisuuden vaateeseen Teräsvuoren päiväkirjojen kohdalla tarkoittaa kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta. Lähestyn myös erilaisia keinoja, joilla tutkimani aineiston erityisyyttä voidaan tuoda esiin sekä pohdin, millaisia tutkimuseettisiä näkökulmia aineiston käsittelemisessä tulisi ottaa huomioon.

Dosentti Kirsi Tuohela, Turun yliopisto

"Elämän takapihat". Mielisairaalapäiväkirjat ja historia

Mielisairaalat ovat Suomessakin pitäneet potilaspäiväkirjoja jo varhain. Lapinlahdessa ylilääkäri Th. Saellanin aikana 1800-luvun jälkipuolella potilaspäiväkirjaa pidettiin jo säännöllisesti ja pian siitä tuli potilaan päivittäisen voinnin seurannan väline ja hoitotyön osa. Mutta mitä tiedämme potilaiden omista mielisairaalassa kirjoitetuista päiväkirjoista? Toistaiseksi ainakin Suomessa melko vähän. Esitelen esitelmässäni yhden mielisairaalapäiväkirjan, Ebba Olssonin (1893–1970) Tammisaaren keskusmielisairaalassa vuosina 1952–1957 pitämän päiväkirjan. Kysyn, mitä Olssonin päiväkirja kertoo 1950-luvun mielisairaalasta, hoidosta, potilaan kokemuksesta mutta myös kirjoittamisesta ja sen muutoksista osana mielisairaalan arkea.

FT Katja Hyry, Lapin yliopisto

Tuberkuloosi perhebiografian valossa

Tutkimukseni kohteena on tuberkuloosi sairautena, jonka vaikutus ulottuu paitsi yksilöön itseensä myös koko hänen lähipiiriinsä. Sairauteen liittyy olennaisesti sen hoito, eron joutuminen perheestä, ikävä, toive paranemisesta ja menetyksen pelko.

Tutkin tuberkuloosia 1920–1930-luvuilla Kemin seudulla, yhden perheen kontekstissa. Perheen äiti, kiertokoulunopettaja Ida Liakka (1885–1931), sairastui ja menehtyi munuaistuberkuloosiin 45-vuotiaana. Perheen poika Osmo Liakka (1917–1932) sairastui tuberkuloosiin ja menehtyi 15-vuotiaana. Lisäksi perheeseen kuului isä, johtajaopettaja Aukusti Liakka, sekä viisi tytärtä ja kaksi poikaa.

Aineistona ovat yhden perheen elämään liittyvät biografiset lähteet: ennen kaikkea kirjeet ja päiväkirjat, mutta myös valokuvat ja muu aineisto. Kirjeitä, päiväkirjoja sekä valokuvia tarkastellaan rinnakkain lähteinä ja niiden kautta etsitään jälkiä sairastamiskokemuksesta.

Aineiston kuuluu kolmisenkymmentä kirjettä, joita perheenjäsenet ovat lähettäneet toisilleen hoitajaksojen aikana. Mukana on myös kahden lida Liakan parantolatoverin kirjeitä. Lisäksi aineistoon kuuluu kaksi perheen tyttären päiväkirjaa. Valokuvat ovat pääasiassa kolmessa valokuva-albumissa. Aineisto on kokonaisuudessaan talletettu Oulun maakunta-arkistoon. Perhe, jonka biografista jäämistöä käytän tutkimuksen aineistona, on omani. lida Liakka oli isoisoäitini ja Osmo Liakka isosetäni.

Sairauskokemus tutkimuskohteena on sekä haastava että merkittävä. Mielestäni sitä on hyvä tutkia juuri perhebiografian kautta: siten avautuu kuva kaikkeen siihen, mihin sairaus vaikuttaa. Oletan, että tavat suhtautua menetyksiin, eroihin, kuolemaan ja pelkoon kulkevat suvuissa – ja niihin vaikuttavat sekä kerrotut että kertomatta jätetyt tarinat.

III

FM Susanna Lahtinen, Turun yliopisto

Pelottava pimeys ja kaunis kuutamo – merkitysten ja kokemusten tavoittaminen matkapäiväkirjoista

Yö muuttaa tutunkin ympäristön salaperäiseksi ja vieraaksi. Yön pimeydessä äänet saavat herkästi uusia merkityksiä ja asiat, jotka päivänvalossa eivät pelota, voivat pimeällä herättää kauhua. Hämärän laskeutuminen tekee liikkumisen hankalaksi ja vaikeuttaa matkantekoa. Matkaa on kuitenkin tehty pimeälläkin ja nähtävyyksiin on tutustuttu illan hämäryydessä. Pimeys voikin olla esteettistä, ja kuunvalo ja tähtikirkas yö ovat innoittaneet lukemattomia kirjailijoita ja runoilijoita. Yöllä ei ole kuitenkaan voitu luottaa vain näkökykyyn, vaan on pitänyt turvautua myös muihin aisteihin. Erilaisia ääniä kuuntelemalla suunnistettiin pimeässä. Monissa matkakertomuksissa mainitaan esimerkiksi puron solina, sammakoiden kurnutus ja tuulen ulvonta. Hajutkin olivat yöllä erilaisia, tuoksut korostuivat kasteenraikkaassa ilmassa, mutta myös pahoille hajuille saattoi yöaikaan altistua.

Tutkin väitöskirjassani matkalla koettua yötä ja pimeyttä 1700-luvulla ja 1800-luvun alkupuolella matkustaneiden brittien aistikokemusten pohjalta. Lähteinäni käytän matkapäiväkirjoja ja lisäksi hyödynnän kirjeitä, kaunokirjallisuutta sekä muuta painettua sanaa.

Miten näitä aistikokemuksia voi tutkia? Miten tavoittaa yksilön hetkellinen kokemus matkapäiväkirjojen pohjalta, johon sitä on voitu sensuroida ja muokata lukijat huomioon ottaen? Matkapäiväkirja on ehkä haluttu kirjoittaa miellyttäväksi lukukokemukseksi, joten onko niissä mukana fiktiota tai liioittelua? Matkakirjallisuudessa on nähtävissä myös toistoa ja toisilta kopiointia. Voimmeko tavoittaa tunteita ja aistikokemuksia historiasta matkapäiväkirjoja tulkitsemalla?

Aikakauden ihmisten aistit ovat varmasti olleet adaptoituneempia pimeydelle, mutta yön voisi kuitenkin ajatella tuottaneen aistiärsyksiä, koska ympäristö on muuttunut hämärän tullen. Matkalla ollessa on ympäröivää maailmaa havainnoitu normaalia enemmän ja yön hämäryyteen on kiinnitetty vielä enemmän huomiota. Yöllistä pimeyttä voisi ajatella adaptaation murtumakohtaksi, tilanteeksi, jossa aistit herkistyvät ja kokemukset tulevat kirjatuiksi.

Esitelmässäni nostan esille aistien roolia 1700- ja 1800-luvulla matkustaneiden brittien yön kokemisessa ja pohdin miten näitä aistikokemuksia on mahdollista tutkia matkapäiväkirjoista.

FM Ritva Larva-Salonen, Turun yliopisto

Vain peruna puuttuu – puhtaaksi kirjoitettu suomalainen matkapäiväkirja 1950-luvun Japanista

Japanilaisten ystäviensä kutsumana ja kustantamana Marta Keravuori (1888–1976) teki lokakuussa 1953 kuukaudenmittaisen matkan Japaniin. Matkansa ajan hän piti tarkkaa päiväkirjaa pieneen vihreään vihkoon ja Suomeen palattuaan kirjoitti matkapäiväkirjan puhtaaksi kahdeksi kopioksi, molemmille lapsilleen lahjaksi.

Keravuoren puhtaaksi kirjoitettu matkapäiväkirja kertoo ihmettelystä, havainnoista, kohtaamisista ja väkevästä tunteista. Siitä välittyy läsnäolo ja autenttisuuden illuusio, mutta matkapäiväkirja on tietoisesti koottu ja järjestetty. Kirjaan on lisätty henkilölistoja, laulunsanoja sekä reittikartta. Se on myös sidottu.

Matkapäiväkirjaa tarkastellessani mielessäni ovat J. P. Roosin sanat elämäkerrallisesta aineistosta: ”Aineisto... itse määrää ensi kädessä sen lähestymistavan, joka tilanteeseen parhaiten soveltuu.” Esitelmässäni lähestymistapani lisäksi pohdin, onko puhtaaksi kirjoitettu matkapäiväkirja oikeastaan jo omaelämäkerta. Kuinka siihen tulisi lähtenä suhtautua? Voiko sen kautta kurkistaa sodan- ja USA:n miehityksen jälkeiseen Japaniin? Entä minkälaisen kuvan matkapäiväkirja maalaa kirjoittajastaan?

FM Emilia Syväsalmi, Turun yliopisto

Matkakertomuksista syvimpien tunteiden tulkiksi: Kapteenien vaimojen valaanpyyntialuksilla kirjoittamat päiväkirjat historiantutkimuksen lähdemateriaalina

Teen väitöskirjaa kapteenien vaimojen elämästä 1800-luvun amerikkalaisilla valaanpyyntialuksilla. Aiemmin olen perehtynyt naisen asemaan laivayhteisössä niin valaanpyynti- kuin kauppa-aluksilla ja yleisiin meri- ja sukupuolihistorian kysymyksiin. Nykyisessä tutkimuksessa pääpaino on kapteenin vaimon arvomaailman muutoksessa. Mihin viktoriaanisen ajan naisen arvomaailma perustui, miten naiset luovat oman identiteettinsä ja miten se muuttui laivaelämään totuteltaessa. Miksi arvot muuttuvat?

Lähtenä käytän kapteenien vaimojen matkoillaan kirjoittamia päiväkirjoja. Niiden funktio on moninainen. Päiväkirja toimi matkakertomuksena ja muistin apuvälineenä, toisaalta se oli vaimoilta yksityinen keino purkaa ajatuksia uudessa ja joskus yksinäisessäkin elämäntilanteessa. Kirjoittaessaan kapteenien vaimot muokkasivat itselleen aseman laivayhteisössä. Kuvailemalla valaanpyyntiä, purjehdusta

tai Tyynenmeren saarten paikallisia asukkaita, he tekivät vieraasta itselleen ymmärrettävää. Valaanpyyntialusten matkat kestivät yhtäjaksoisesti viisikin vuotta ja vaimojen kirjoituksista huomaa, kuinka päiväkirjasta tulee matkan kuluessa koko ajan yksityisempi, yleisö häviää kirjoituksista.

Tutkimukseni on monografia, jossa tutkitaan laadullisin menetelmin yksilöitä. Tutkimuksen ajatus on mikrohistoriallinen. Päiväkirjoja pitää lukea tarkkaan. Ne ovat lähdemateriaali, joka kertoo uudella tavalla jo tunnettua historiaa, toisaalta ne luovat viktoriaanisen ajan naisesta ideaalin vastaista kuvaa.

On tärkeää pohtia vaimojen syytä kirjoittaa päiväkirjoja. Voiko vaimojen kirjoituksiin luottaa? Mitä he ovat jättäneet pois? Päiväkirjakuvaukset ovat tarkkoja ja perusteellisia, olen täysin vakuuttunut että niiden kautta on saatavissa oikeaa ja uutta tietoa sekä merenkulusta, valaanpyynnistä, naiseuden muodostumisesta 1800-luvulla, naisen suhteesta mereen ja ympäristöön sekä suhtautumisesta vieraisiin kulttuureihin.

FM Anna-Leena Perämäki, Turun yliopisto

Vainojen varjossa rakennetut päiväkirjatekstit: Toisen maailmansodan aikaiset nuorten juutalaisnaisten kirjoittamat päiväkirjat (kulttuuri)historiallisen tutkimuksen lähteenä ja kohteena

Tämä paperi käsittelee valmisteilla olevan väitöskirjani viittä tutkimuslähdettä – viiden nuoren juutalaisnaisen 1940-luvun miehityksessä Länsi-Euroopassa kirjoittamaa päiväkirjaa. Tarkastelen sitä, millaisia lähteitä nämä päiväkirjat ovat toisen maailmansodan aikaisiin juutalaisvainoihin. Miten vainojen ja sodan varjossa kirjoitetut päiväkirjat eroavat lähteenä esimerkiksi kansallissosialistisen Saksan tuottamista virallisista asiakirjoista tai toisaalta vaikkapa aikalaisilta kerätystä muistitiedosta ja muistelmissa? Millaisia kysymyksiä niiden kautta voi käsitellä? Avaan ja pohdin päiväkirjoihin usein liitetyn autenttisuuden ja välittömyyden problematiikkaa.

Tutkimukseni keskiössä ei kuitenkaan ole yksin se, mitä nämä 1940-luvun päiväkirjat kertovat juutalaisvainoista. Tarkastelen näitä nuorten naisten omaelämäkerrallisia tekstejä osana (päiväkirja)kirjoittamisen kulttuurihistoriaa. Päiväkirjoja tutkiessa on otettava huomioon useita konteksteja – jokainen päiväkirja on paitsi oman aikansa tuote myös osa laajempaa päiväkirjojen kirjoittamisen traditiota. Myös tutkimani nuoret naiset noudattivat enemmän tai vähemmän tietoisesti monia päiväkirjan kirjoittamiseen liittyviä konventioita. Toisaalta he kirjoittivat äärimmäisissä olosuhteissa: sodan keskellä, vainottuina, piileskellen. Tämä vaikutti osaltaan siihen, millaisiksi heidän päiväkirjatekstinsä ja -miänensä rakentuivat.

Dosentti Maarit Leskelä-Kärki, Turun yliopisto

Päiväkirja lähellä ja kaukana – etiikan ja intiimin rajoilla

Esitelmässäni pohdin, tässä vaiheessa ehkä hypoteettisestikin, mahdollisuutta käyttää läheisen ihmisen päiväkirjoja tutkimuksellisenä ja kulttuurihistoriallisena lähteenä. Pohdin intiimin ja kulttuurihistoriallisen rajoja, itsen ja kohteen välistä suhdetta sekä eettisyyden vaateita, joita päiväkirjatutkimus tässä erityisessä kontekstissa asettaa.